

Pojęcia kluczowe: *alimenty na dziecko, rodzic otrzymujący alimenty, osadzeni, zakład karny, readaptacja, pomoc postpenitencjarna, przejściowy, opieka całościowa, reintegracja, społeczność*

Małgorzata Wojciechowicz

Zakres obowiązku alimentacyjnego osób odbywających karę pozbawienia wolności

ABSTRAKT

Artykuł poświęcony jest analizie zakresu obowiązku alimentacyjnego osób odbywających karę pozbawienia wolności w perspektywie dogmatycznoprawnej oraz funkcjonalnej. Przedmiotem rozważań jest wpływ osadzenia w zakładzie karnym na możliwość wykonywania obowiązku alimentacyjnego oraz na skuteczność dochodzenia i egzekwowania świadczeń alimentacyjnych na rzecz uprawnionych. W opracowaniu zrekonstruowano normatywny model obowiązku alimentacyjnego, wynikający w szczególności z przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Kodeksu postępowania cywilnego, uwzględniając aktualne kierunki orzecznictwa sądowego. Analiza została uzupełniona danymi statystycznymi dotyczącymi skazanych zobowiązanych do alimentacji, ich odpłatnego zatrudnienia oraz potrąceń z wynagrodzenia za pracę, pozyskanymi z zasobów Służby Więziennej. Szczególną uwagę poświęcono relacji między ograniczeniem możliwości zarobkowych osoby pozbawionej wolności a konstytucyjnie chronionym dobrem dziecka, a także znaczeniu instytucji Funduszu Alimentacyjnego jako instrumentu kompensacyjnego w razie nieskuteczności egzekucji. W zakończeniu sformułowano wnioski *de lege lata* oraz wybrane postulaty *de lege ferenda*, zmierzające do zwiększenia efektywności wykonywania obowiązku alimentacyjnego w warunkach izolacji penitencjarnej.

Niniejsza publikacja poświęcona jest obowiązkowi alimentacyjnemu osób przebywających w warunkach penitencjarnych. Ze względu na obszerny zakres treściowy tej problematyki artykuł zawężono do syntetycznej analizy stanu prawnego odnoszącego się do obowiązku alimentacyjnego osób odbywających karę pozbawienia wolności. To złożone zagadnienie wymaga szerokiego ujęcia, a jego pełne opracowanie wymagałoby pogłębionej analizy, wszak już sama problematyka obowiązku alimentacyjnego na gruncie k.r.o. wypełniłaby z naddatkiem ramy obszernej monografii. Z tego

też powodu konieczne okazało się zawężenie pola badawczego i omówienie jedynie wybranych zagadnień.

W niniejszym opracowaniu zastosowano dwa zasadnicze podejścia metodologiczne: analizę dogmatycznoprawną oraz analizę statystyczną. Analiza dogmatycznoprawna została wykorzystana do rekonstrukcji i oceny obowiązujących unormowań prawnych dotyczących zakresu obowiązku alimentacyjnego osób odbywających karę pozbawienia wolności, z uwzględnieniem ich wykładni dokonywanej w judykaturze oraz utrwalonych kierunków interpretacyjnych prezentowanych w doktrynie. Analiza statystyczna posłużyła natomiast do opracowania i interpretacji danych liczbowych odnoszących się do populacji skazanych zobowiązanych do alimentacji, w szczególności liczby dokonywanych względem nich potrąceń z wynagrodzenia za pracę oraz dynamiki zmian w tym zakresie w badanym okresie. Obie wskazane metody zostały zastosowane w sposób komplementarny, co umożliwiło skonfrontowanie wyników analiz normatywnych z danymi empirycznymi. Takie ujęcie pozwoliło na wzajemną weryfikację i porównywanie wyników uzyskanych przy użyciu każdej z metod, zwiększając tym samym wiarygodność oraz rzetelność przeprowadzonych ustaleń.

I. WPROWADZENIE

Wśród wielu problemów praktycznych związanych ze stosowaniem przepisów dotyczących realizacji obowiązku alimentacyjnego istotne miejsce zajmuje kwestia wykonania tego obowiązku przez osobę odbywającą karę pozbawienia wolności. Mimo iż obowiązek świadczeń alimentacyjnych, który wynika z określonych więzów rodzinno-prawnych, ma charakter obowiązku prawnego, to jest to także obowiązek moralny pomocy członkom rodziny, którzy samodzielnie nie są w stanie zaspokoić swoich potrzeb.

Rodzina jest podstawową instytucją życia społecznego, stanowiącą grupę społeczną, którą łączą ze sobą wyjątkowe więzi, oparte na miłości, bezpieczeństwie i zaufaniu. Każda rodzina dla poprawnego spełniania swoich funkcji potrzebuje zaspokojenia podstawowych potrzeb, w tym potrzeb materialnych. Jest to podstawa dla dobra i bezpieczeństwa tej instytucji.

Fakt przebywania w zakładzie karnym stanowi niewątpliwie okoliczność ograniczającą możliwość wykonywania pracy zarobkowej przez osobę pozbawioną wolności, jednakże mimo obiektywnych utrudnień, niewykluczającą jej. Istotne znaczenie przy omawianiu problematyki obowiązku alimentacyjnego wśród osób odbywających karę pozbawienia wolności ma także prawidłowe określenie ich możliwości zarobkowych. W tym właśnie kontekście należy rozważyć także, czy popełnienie przestępstwa skutkującego karą pozbawienia wolności może być uznane za ważny powód utraty zarobków,

skutkujący obniżeniem wysokości dotychczas otrzymywanych przez uprawnionego alimentów albo umorzeniem powstałych dotychczas zaległości alimentacyjnych w ogóle. Czy też fakt odbywania przez zobowiązanego kary pozbawienia wolności może usprawiedliwiać wynikającą stąd zmianę w jego możliwościach zarobkowych?

Charakter roszczeń alimentacyjnych wymaga szczególnej ochrony ich realizacji, zwłaszcza w sytuacji, gdy osoba do nich zobowiązana trafia do zakładu karnego. Należy bowiem zwrócić uwagę, że kiedy zobowiązany do alimentacji przebywa w zakładzie karnym, to zazwyczaj jego rodzina potrzebuje środków utrzymania bardziej niż wcześniej, ponieważ jej budżet pomniejszył się o dochód, jaki wносił osadzony zobowiązany do alimentacji, co jest szczególnie wyraźne w rodzinach, w których doszło do utraty głównego żywiciela. Ponadto z chwilą osadzenia w izolacji penitencjarnej, dla pozostających na wolności bliskich pojawiają się dodatkowe koszty związane z organizowaniem pomocy prawnej, wysyłaniem paczek lub przekazów pieniężnych¹.

II. OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY

Obowiązek alimentacyjny, ujęty w art. 128 k.r.o., polega na dostarczaniu środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania osobom do tego uprawnionym. Istnieje on przede wszystkim względem małoletnich dzieci, a nadto stanowi on urzeczywistnienie ustawowego obowiązku troszczenia się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka, o którym mowa w art. 96 zd. 2 k.r.o.

Zakres obowiązku alimentacyjnego oraz zasady świadczenia alimentów zostały szczegółowo uregulowane w art. 128–144 k.r.o. Zgodnie z powyższymi przepisami zasadą jest, że obowiązek alimentacyjny wynika wprost z pokrewieństwa, a także z innych więzi o charakterze osobistym, z którymi ustawodawca wiąże jego istnienie². W stosunku do dziecka pozostającego wraz z rodzicami (małżonkami) we wspólnocie rodzinnej, powinność dostarczania środków utrzymania występuje w ramach obowiązku każdego z małżonków do przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny (art. 27 k.r.o.)³, zaś tzw. „zwykły obowiązek alimentacyjny”⁴ pojawia się przeważnie w stosunku do rodzica, który nie pozostaje we wspólnocie rodzinnej.

Ustawodawca traktuje obowiązek alimentacyjny przede wszystkim jako zobowiązanie wynikające *ex lege* z różnych powiązań rodzinnych. Uzależnia obowiązek

1 A. Jarzębińska, *Alimentacja dziecka przez rodzica osadzonego w zakładzie karnym*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2022/7, s. 52.

2 Zob. więcej H. Haak, A. Haak-Trzuskowska, *Obowiązek alimentacyjny. Komentarz do art. 128–144(1) KRO oraz związanych z nimi regulacji k.p.c.*, Warszawa 2020.

3 T. Smoczyński, *Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka. Polityka socjalna państwa*, Wrocław 1978, s. 51–52; T. Smoczyński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 12, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2011, s. 753; T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013, s. 207–208.

4 W literaturze stosowanie terminu „zwykły obowiązek alimentacyjny” ma na celu odróżnienie go od obowiązku uregulowanego w art. 27 k.r.o. – zob. np. J. Gwiazdomorski (w:) *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J.S. Piątkowski, Wrocław 1985, s. 251.

ten od stopnia pokrewieństwa, powinowactwa lub przysposobienia oraz od tego, czy osoby uprawnione są zdolne do samodzielnego utrzymania⁵. Oznacza to, że obowiązek alimentacyjny może trwać nawet do końca życia dziecka, jeżeli jego niezdolność do samodzielnego utrzymania się ma charakter stały, wynikający np. z choroby lub niepełnosprawności⁶.

Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dzieci może być realizowany w dwojaki sposób. Po pierwsze, poprzez dostarczanie środków utrzymania, a po drugie, poprzez osobiste starania o utrzymanie i wychowanie dziecka. Ten drugi obejmuje w szczególności powinność starania o zdrowie małoletniego, jego rozwój fizyczny i umysłowy, a także stworzenie możliwości zdobycia wykształcenia. Oznacza to, że na rodzicach spoczywa obowiązek nie tylko w zakresie zakupu żywności czy odzieży, ale także w zakresie zaspokojenia ich potrzeb kulturalnych i wypoczynku, a także dostarczania środków wychowania (kształcenia)⁷. Zakres obowiązku alimentacyjnego jest uzależniony od usprawiedliwionych potrzeb dziecka, które należy oceniać m.in. przez pryzmat wieku, stanu zdrowia, wykształcenia, wymagań żywieniowych, warunków mieszkaniowych, a także ograniczony możliwościami zarobkowymi osób zobowiązanych do jego utrzymania. W szczególności usprawiedliwionych potrzeb nie można odrywać od pojęcia zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego, a także od zasady równej stopy życiowej. Pojęcia te w praktyce pozostają we wzajemnej zależności i obie przesłanki rzutują na siebie, zwłaszcza przy ustalaniu przez sąd wysokości alimentów⁸.

5 Przepisy k.r.o. zaliczają do obowiązku alimentacyjnego również zobowiązania wynikające z powiązań *quasi*-rodzinnych, regulując obowiązek ojca pozamałżeńskiego dziecka zapewnienia matce tego dziecka przez pewien czas środków utrzymania (art. 141 i 142 k.r.o.) oraz obowiązek dostarczania środków utrzymania i wychowania w stosunkach między pasierbem a ojczymem lub macochą (art. 144 k.r.o.). Obowiązkiem dostarczania środków utrzymania ustawodawca objął także osoby, między którymi więzy rodzinne ustaly, np. między byłymi małżonkami (art. 60 k.r.o.) oraz po rozwiązaniu przysposobienia (art. 125 § 1 k.r.o.). Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.12.1987 r., III CZP 91/86, OSNC 1988/4, poz. 42.

6 Zob. K. Pietrzykowski (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2020, art. 133, Nb 12.

7 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.12.1987 r., III CZP 91/86, OSNC 1988/4, poz. 42.

8 Oprócz obowiązku alimentacyjnego rodziców względem ich małoletnich dzieci istnieje także obowiązek alimentacyjny dzieci wobec rodziców, którzy znajdują się w niedostatku, oraz pomiędzy byłymi małżonkami. Zgodnie z art. 128 k.r.o. obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny), obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Obowiązek ten obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem (art. 129 § 1 k.r.o.). Zgodnie zaś z dyspozycją art. 60 § 1 k.r.o. małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzonego dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego. Zob. więcej T. Smoczyński, *Pojęcie i metody pomiaru niedostatku jako przesłanki obowiązku alimentacyjnego*, PiP 1982/12; J. Deputat, *Powinność dziecka wobec rodziców na podstawie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* (w:) *Prawo małżeńskie jego relacje z innymi gałęziami prawa*, Olsztyn 2017, s. 10; Uchwała Pełnego Składu Izby Cywilnej i Administracyjnej z dnia 16.12.1987 roku sygn. akt.: III CZP 91/86, <https://standaryprawa.pl/orzeczenie/377787> (dostęp: 24.05.2023 r.); J. Gwiazdomorski, „Alimentacyjny” obowiązek między małżonkami, Warszawa 1970; I. Pawliczak, *Dochodzenie alimentów na podstawie art 60 k.r.o. w razie właściwości prawa obcego do rozwiązania małżeństwa*, „Studia Prawnicze” 2017; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, Art. 1–729, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, art. 444; Uchwała SN z 26.03.1969 r., III CZP 16/69, OSNC 1969/12, poz. 211.

III. MOŻLIWOŚCI ZAROBKOWE OSOBY POZBAWIONEJ WOLNOŚCI

Rozważając kwestię alimentów od osoby pozbawionej wolności, w pierwszej kolejności należy odróżnić sytuację skazanego, który przed osadzeniem posiadał stabilne zatrudnienie i możliwości zarobkowe, od sytuacji osoby, która już wcześniej wykazywała strukturalną niezaradność życiową. Gdy osoba skazana na karę pozbawienia wolności przebywa w zakładzie karnym na skutek popełnienia przestępstwa, którego skutki mogła i powinna była przewidzieć, nie można co do zasady przerzucać całego ciężaru utrzymania dziecka na rodzica pozostającego na wolności – tym bardziej że to na nim spoczywa codzienny ciężar wykonywania pieczy i wychowania małoletniego, a z kolei możliwości zarobkowe skazanego ulegają istotnemu ograniczeniu z uwagi na warunki odbywania kary⁹. Sąd, ustalając wysokość obowiązku alimentacyjnego, nie opiera się na faktycznie uzyskiwanych przez zobowiązanego dochodach, ale na jego możliwościach zarobkowych, biorąc pod uwagę pełne wykorzystanie przez niego posiadanych sił fizycznych i zdolności umysłowych. Fakt przebywania zobowiązanego w warunkach penitencjarnych zasadniczo nie może rodzić przecież korzystnych dla niego skutków prawnych. Szczególnie wtedy, gdy osoba skazana na karę pozbawienia wolności przebywa w zakładzie wyłącznie w wyniku własnego zawinionego zachowania, którego skutki mogła i powinna przewidzieć. A zatem odbywanie kary o charakterze izolacyjnym nie może stanowić nagrody dla zobowiązanego skutkującej przerzuceniem wszystkich wydatków związanych z utrzymaniem małoletniego na rodzica pozostającego na wolności. Tym bardziej że rodzic ten swój obowiązek alimentacyjny realizuje w formie świadczonej opieki i wychowania małoletniego, osadzony zaś z chwilą umieszczenia w zakładzie karnym, z przyczyn oczywistych, w tym wychowaniu przestaje uczestniczyć.

Problematyka ta była przedmiotem analizy Sądu Najwyższego, który w uchwale 7 sędziów stwierdził, że zakres świadczeń alimentacyjnych jest uzależniony m.in. od możliwości zarobkowych i majątkowych zobowiązanego, jednakże możliwości te należy ustalać z pominięciem wymienionych w przepisie zdarzeń, które je faktycznie ograniczają lub nawet usuwają. Przebywanie w zakładzie karnym nie powoduje

9 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26.05.1995 r., sygn. akt: III CZP 178/94.

zatem, że obowiązek alimentacyjny względem małoletniego zostaje z tego powodu automatycznie ograniczony¹⁰.

W najnowszym orzecznictwie dominuje pogląd, iż odbywanie przez osadzonego w zakładzie karnym kary pozbawienia wolności, w trakcie której nie wykonuje on pracy zarobkowej, nie stanowi przesłanki wpływającej na wysokość rat alimentacyjnych. Przyjmuje się bowiem fikcję, że jego możliwości zarobkowe pozostają na takim samym poziomie w stosunku do tych, jakie miałby, gdyby pozostawał na wolności¹¹. Oznacza to, że niedopuszczalne jest, aby zawinione osadzenie w zakładzie karnym mogło stanowić okoliczność wyłączającą lub zmniejszającą zakres obowiązku alimentacyjnego uprawnionego. Wszelkie zatem działania zobowiązanego godzące w możliwość zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego należy oceniać jako godzące jednocześnie w zasadę godności i klauzulę ochrony praw dziecka¹².

IV. ZATRUDNIANIE OSÓB SKAZANYCH NA KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI

Zatrudnienie było historycznie jednym z najwcześniej i najpowszechniej stosowanych środków aktywizacji skazanych¹³. Kierowanie osadzonych do pracy pełniło przy tym rozmaite funkcje, m.in. ekonomiczne, represyjne i wychowawcze. Miało także zapobiegać fizycznej i psychicznej degradacji skazanych oraz umożliwiać im świadczenie pomocy na rzecz rodziny¹⁴.

10 Z kolei w orzeczeniu z sierpnia 1995 r. (III CZP 94/95) SN wskazał, że „nie jest uzasadnione jednakowe traktowanie takich spraw wniesionych przeciwko sprawcom nieumyślnych przestępstw w szczególności przestępstw komunikacyjnych, którzy swoim dotychczasowym postępowaniem nie dawali powodów do przypisywania im zachowań utrudniających realizację obowiązku alimentacyjnego i spraw dotyczących osób skazanych za czyny popełnione z pobudek chuligańskich, w szczególności wymierzonych przeciwko rodzinie, w okolicznościach wyraźnie wskazujących na negatywny stosunek sprawców do obowiązku alimentacyjnego (...) nie jest uzasadnione ocenianie we wszystkich wypadkach możliwości zarobkowych (majątkowych) osoby odbywającej karę pozbawienia wolności, nie zatrudnionej w zakładzie karnym, na podstawie ogólnej zasady, u podłoża której leży fikcja, że zobowiązany do alimentacji nie został pozbawiony wolności, a tym samym ustalenie zakresu świadczeń alimentacyjnych na podstawie zarobków, które pozbawiony wolności mógłby uzyskać, gdyby nie został umieszczony w zakładzie karnym”.

11 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 26.01.2016 r., III AUa 1403/15, LEX nr 2053835, zob. także: A. Partyk, *Znaczenie pozbawienia wolności obowiązane do alimentów dla wymiaru wysokości rat alimentacyjnych*, LEX/el. 2014.

12 J. Skowrya, *Osadzenie w zakładzie karnym a zakres zdolności majątkowych i zarobkowych zobowiązanego do alimentacji*, „Studia Prawnoadministracyjne” 2016/2, s. 53–58.

13 W czasach po II wojnie światowej do 1969 r. pracowało średnio 50% populacji osadzonych. Znaczny wzrost odnotowano jedynie na przełomie 1955 i 1956 r. Okres wyznaczony latami 1944–1956 był czasem odbudowy struktury więziennictwa po zniszczeniach II wojny światowej, który spowodował wzrost zatrudnienia ogółu skazanych do 70% (zob. więcej: M. Najder, *Zasady oraz formy i rodzaje zatrudnienia skazanych* (w:) *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego 1918–1988*, red. A. Marek, Warszawa 1990, s. 366). W poprzednim systemie politycznym zatrudnienie skazanych było nieomal powszechne. Przykładowo, w ostatnich dwudziestu latach PRL pracujący skazani stanowili średnio od 70% do 80% ogólnej ich liczby. Wynikało to m.in. z możliwości ich zatrudniania w systemie gospodarki socjalistycznej i wiązało się z maksymalnym wykorzystywaniem więźniów jako tzw. „taniej siły roboczej”. Praca skazanych miała wówczas charakter represyjny, a skazani odbywający karę w rygorze obostrzonym i surowym zatrudniani byli pod dozorem, przede wszystkim przy ciężkich pracach fizycznych. Poglądający się od końca lat 80. kryzys gospodarczy spowodował drastyczny spadek zatrudnienia, który w 1997 r. stanowił niecałe 30% (zob. więcej: T. Szymanowski, *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego*, Warszawa 2004, s. 178–179, s. 321–322).

14 T. Szymanowski, *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego*, Warszawa 2004, s. 178–179.

Obecnie zatrudnienie w warunkach izolacji więziennej jest jednym z podstawowych narzędzi oddziaływania penitencjarnego, a władze publiczne, kierując się obowiązkiem poszanowania godności osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych, powinny umożliwić skazanym podejmowanie pracy za wynagrodzeniem¹⁵, zaś osadzonym mającym zobowiązanie alimentacyjne należy stworzyć warunki do wywiązywania się z niego, dając pierwszeństwo w uzyskaniu zatrudnienia¹⁶.

Skazany jest zobowiązany do wykonywania pracy¹⁷, przy czym obowiązek pracy wyraźnie odróżniono od obowiązku wykonywania prac porządkowych oraz na rzecz jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, a także prac na cele społeczne. W polskim systemie prawa istnieje zatem praca odpłatna skazanych oraz nieodpłatne świadczenie określonych prac w granicach określonych w art. 123a § 1 k.k.w.¹⁸ Zatrudnienie skazanego następuje zawsze za zgodą i na warunkach określonych przez dyrektora zakładu karnego, który jest odpowiedzialny za prawidłowy przebieg odbywania kary pozbawienia wolności. Naruszenie przez skazanego lub podmiot zatrudniający warunków zatrudnienia określonych przez dyrektora zakładu karnego jest podstawą cofnięcia zgody¹⁹. Miejsce zatrudnienia jest uzależnione m.in od typu zakładu karnego, w jakim przebywa skazany. Zgodnie z obowiązującymi przepisami skazany, który odbywa karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego, może wykonywać pracę wyłącznie na terenie zakładu karnego (**art. 121 § 10 k.k.w.**). W przypadku osób będących w zakładach półotwartych możliwe jest ich zatrudnianie poza terenem zakładu karnego w systemie zmniejszonego konwojowania lub bez konwojenta, w tym również na pojedynczych stanowiskach pracy (**art. 91 pkt 2 k.k.w.**). Natomiast osadzonych w zakładach karnych typu otwartego zatrudnia się przede wszystkim poza terenem zakładu, bez konwojenta, na pojedynczych stanowiskach pracy (**art. 92 pkt 2 k.k.w.**).

W celu skłonienia skazanych do podejmowania pracy ustawodawca przewidział katalog przywilejów, np. w postaci przysługującego urlopu wypoczynkowego (art. 124 k.k.w.), w trakcie którego skazany może korzystać z uprawnień do:

1. dodatkowego lub dłuższego widzenia,
2. dodatkowego zakupu artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz przedmiotów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym,
3. dłuższych spacerów,

15 Zob. więcej: T. Kalisz, *Pracodawcy pozawiezienni a zatrudnienie skazanych* (w:) *Służba Więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarniej*, pod red. W. Ambrozika i P. Stępnika, Poznań–Warszawa–Kalisz 2004, s. 42; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23.02.2010 r., sygn. P 20/09.

16 Art. 122 § 2 ustawy Kodeks karny wykonawczy z dnia 6.06.1997 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 127).

17 Art. 116 § 1 pkt 4 ustawy Kodeks karny wykonawczy z dnia 6.06.1997 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 127).

18 Należy podkreślić, że obowiązek pracy wykonywanej przez więźniów w ramach kary pozbawienia wolności nie stanowi „pracy przymusowej lub obowiązkowej”, w rozumieniu Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. (art. 4 ust. 3 lit. a).

19 Art. 121 § 2 ustawy Kodeks karny wykonawczy z dnia 6.06.1997 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 127).

4. pierwszeństwa lub częstszego udziału w zajęciach kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu. Zakres wymienionych uprawnień określa dyrektor zakładu karnego indywidualnie dla każdego skazanego (art. 124 § 4 k.k.w.).

Za wyjątkiem prac porządkowych i pomocniczych, skazanemu przysługuje prawo do wynagrodzenia za pracę (**art. 123 § 1 k.k.w.**). Zasady wynagradzania są ustalane w porozumieniu zawieranym przez dyrektora zakładu karnego lub w umowie zawieranej przez skazanego, w sposób zapewniający osiągnięcie kwoty co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów, przy przepracowaniu pełnego miesięcznego wymiaru czasu pracy lub wykonaniu pełnej miesięcznej normy pracy. W wypadku przepracowania niepełnej miesięcznej normy czasu pracy lub niewykonania pełnej miesięcznej normy pracy wynagrodzenie wypłaca się proporcjonalnie do ilości czasu pracy lub wykonanej normy pracy. W razie zatrudnienia skazanego w niepełnym wymiarze czasu pracy najniższe wynagrodzenie ustala się w kwocie proporcjonalnej do liczby godzin zatrudnienia, biorąc za podstawę kwotę minimalnego wynagrodzenia za pracę (art. 123 § 2 k.k.w.)²⁰.

Obowiązek alimentacyjny dotyczy wielu osadzonych. Na przestrzeni ostatnich 10 lat każdego miesiąca średnia liczba zobowiązanych wynosi około 12 000 osób. Poniżej przedstawiono tabelę zawierającą dane za lata 2012–2022 na temat średnio-miesięcznej liczby zobowiązanych do alimentacji (w tym zatrudnionych), a także liczby potrąceń wraz z łączną kwotą potrąceń za każdy rok odrębnie²¹.

20 Wynagrodzenia za pracę przysługującego skazanemu potrąca się 7% na cele Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej oraz 45% na cele Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych oraz Rozwoju Przywieszennych Zakładów Pracy (z art. 125 § 1 k.k.w.). Środki funduszu przeznacza się na finansowanie działań w zakresie resocjalizacji osób pozbawionych wolności, w szczególności na tworzenie dla nich nowych miejsc pracy oraz ochronę istniejących, tworzenie w zakładach karnych infrastruktury niezbędnej dla działań resocjalizacyjnych, modernizację przywieszennych zakładów pracy i ich produkcji, organizowanie nauki zawodu i doskonalenia zawodowego dla osób pozbawionych wolności, organizowanie szkolenia w zakresie aktywizacji zawodowej i umiejętności poszukiwania pracy.

21 Rokrocznie wśród ogółu osadzonych kilkanaście procent (około 15–17%) to osoby zobowiązane do alimentacji – zob: A. Dębińska, *Alimentacja dziecka przez rodzica osadzonego w zakładzie karnym*, s. 55.

Rok	2012–2023			
Wyszczególnienie	średniomiesięczna liczba zobowiązanych w danym roku		Liczba potrąceń w danym roku	Łączna kwota potrąceń w danym roku (w zł)
	Ogółem	w tym zatrudnieni		
2012	13 229	3 345	39 536	8 321 505,63
2013	13 595	3 416	40 550	8 731 958,68
2014	13 451	3 626	43 559	9 678 340,73
2015	13 004	3 797	45 181	10 858 431,52
2016	12 182	4 115	48 028	12 001 267,24
2017	12 264	5 199	60 818	12 777 054,38
2018	12 365	5 849	69 763	14 077 483,46
2019	12 283	6 052	72 240	15 480 548,57
2020	11 036	4 711	53 183	11 501 002,70
2021	10 544	5 499	65 157	15 787 071,15
2022	11 493	6 631	79 431	19 754 419,02
2023	12 030	7 528	89 155	24 021 434,98
Średnio w latach 2012–2023	12 290	4 981	56 131	14 023 505,40
Łącznie w latach 2012–2023	x	x	617 446	154 258 559,38

Tabela 1.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych upublicznianych na stronie <https://sw.gov.pl/dzial/Statystyka> w statystyce miesięcznej oraz rocznej.

Analiza danych dotyczących realizacji obowiązku alimentacyjnego w latach 2012–2023 ujawnia istotne tendencje oraz zmiany strukturalne w zakresie liczby zobowiązanych, ich statusu zatrudnienia oraz dynamiki postępowań alimentacyjnych. Średnia liczba osób zobowiązanych do świadczeń alimentacyjnych w analizowanym okresie kształtowała się na poziomie 12 648 osób rocznie, co świadczy o względnej stabilności w strukturze tej grupy. Jednocześnie odnotowano systematyczny wzrost liczby zobowiązanych zatrudnionych, który w latach 2012–2023 osiągnął średnią wartość 5 359 osób rocznie. To zjawisko można interpretować jako przejaw poprawy sytuacji zatrudnieniowej w tej populacji, co potencjalnie wpływa na zwiększenie efektywności realizacji świadczeń alimentacyjnych i poprawę sytuacji materialnej rodzin objętych tym obowiązkiem.

Szczegółnej uwagi wymaga gwałtowny wzrost liczby postępowań alimentacyjnych oraz ich łącznej wartości, zwłaszcza w latach 2020–2023. O ile ogólna liczba zobowiązanych w tych latach uległa nieznacznemu obniżeniu, liczba postępowań wzrosła w sposób znaczący, co może świadczyć o intensyfikacji działań egzekucyjnych

lub o wzrastającej liczbie przypadków, w których dochodzi do eskalacji konfliktów alimentacyjnych. Ponadto wyraźny wzrost średnich rocznych kwot postępów alimentacyjnych – przekraczających w ostatnich latach 15 milionów złotych – wskazuje na rosnące potrzeby finansowe rodzin, które to potrzeby mogą wynikać zarówno z czynników ekonomicznych, takich jak inflacja czy wzrost kosztów utrzymania, jak i z dynamicznych zmian w orzecznictwie sądowym dotyczących ustalania wysokości świadczeń alimentacyjnych.

Rosnąca liczba zatrudnionych zobowiązanych do alimentacji może być interpretowana jako pozytywny sygnał z punktu widzenia realizacji obowiązku alimentacyjnego. Stabilność zatrudnienia zobowiązanych ma bowiem kluczowe znaczenie dla zapewnienia regularności świadczeń i zmniejszenia zaległości alimentacyjnych. Niemniej jednak rosnąca liczba postępowań oraz ich wartość finansowa w ostatnich latach wskazują na zwiększoną presję na system prawny i instytucje odpowiedzialne za egzekucję alimentów, co wymaga dalszej analizy i potencjalnej interwencji systemowej.

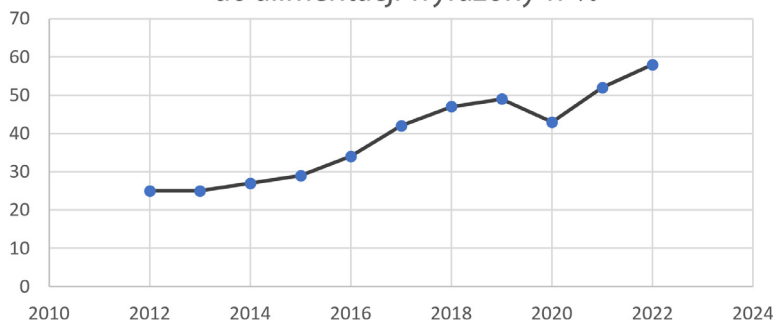
Podsumowując, należy stwierdzić, że przeprowadzona analiza ujawnia potrzebę wypracowania bardziej skutecznych mechanizmów wspierających realizację obowiązku alimentacyjnego, zarówno w aspekcie prewencyjnym, jak i egzekucyjnym. Ponadto wzrost wartości i liczby postępowań alimentacyjnych implikuje konieczność badania zależności między zmieniającymi się warunkami społeczno-ekonomicznymi a realizacją obowiązku alimentacyjnego, co może dostarczyć cennych wskazówek dla kształtowania polityki rodzinnej i alimentacyjnej w Polsce.

W celu dokonania bardziej szczegółowej analizy obliczono stosunek zatrudnionych do zobowiązanych do alimentacji, a uzyskane wyniki przedstawiono na poniższych wykresach.

Wykres 1

Stosunek zatrudnionych do zobowiązanych do alimentacji wyrażony w %

Wykres 2

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia sukcesywnie wzrasta liczba udziału zatrudnionych w grupie skazanych zobowiązanych do alimentacji. Najwyższy zanotowany stosunek zatrudnionych do zobowiązanych do alimentacji wynosi 63,41% (w 2023 r.), a najniższy 25% (w 2012 i 2013 r.). Mimo ogólnego trendu wzrostowego, widoczne są jednak pewne fluktuacje. Na przykład pomimo stałego wzrostu od 2012 do 2022 r., w 2020 r. trend spadł do 43% z 49% w 2019 r. i wyniósł 6 punktów procentowych. Przyczyną tego stanu rzeczy jest sytuacja pandemiczna, w której dochodziło do zawieszania funkcjonowania zakładów pracy, w konsekwencji osadzeni wypracowali mniej roboczogodzin niż w latach ubiegłych, otrzymując w związku z tym niższe wynagrodzenie²².

Największy roczny wzrost wystąpił natomiast między rokiem 2016 (34%) a 2017 (42%) i wyniósł 8 punktów procentowych. Ten nagły wzrost jest najprawdopodobniej skutkiem zainicjowanego przez Ministra Sprawiedliwości w 2016 r. programu „Praca dla więźniów”²³, który to jest realizowany przez Służbę Więzienną i polega na wspieraniu szeroko rozumianej readaptacji społecznej osób odbywających karę poprzez ich aktywizację zawodową²⁴.

22 MS, CZSW. (2020). Roczna informacja statystyczna za rok 2019; MS, CZSW. MS, CZSW. (2021). Roczna informacja statystyczna za rok 2020.

23 Program „Praca dla więźniów” zapewnia przedsiębiorcom zatrudniającym osoby odbywające karę pozbawienia wolności ulgi i ułatwienia organizacyjne, pozwalające na obniżenie kosztów związanych z zatrudnieniem, a także ryczałt z tytułu zatrudnienia osób pozbawionych wolności, który wynosi 35% wartości wynagrodzeń wypłacany z tytułu zwiększonych kosztów zatrudnienia skazanych ze środków Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych oraz Rozwoju Przywieźniennych Zakładów Pracy. Zob. więcej: <https://www.sw.gov.pl/strona/ministerialny-program-pracy-wiezniow>

24 Podstawę funkcjonowania programu stanowią przepisy następujących aktów prawnych: ustawy z dnia 28.08.1997 r. o zatrudnieniu osób pozbawionych wolności (Dz.U. z 2014 r. poz. 1116 z późn. zm.), ustawy z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. nr 90 poz. 557 z późn. zm.), rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 8.06.2021 r. w sprawie Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych oraz Rozwoju Przywieźniennych Zakładów Pracy (Dz.U. z 2021 r. poz. 1078).

V. EGZEKUCJA ŚWIADCZEŃ ALIMENTACYJNYCH

Zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego dotyczącymi egzekucji świadczeń alimentacyjnych, jeżeli dłużnik odbywa karę pozbawienia wolności, wierzyciel może złożyć tytuł wykonawczy bezpośrednio dyrektorowi zakładu karnego, który obowiązany jest wypłacać wierzycielowi należności za pracę dłużnika (art. 1081 § 3 k.p.c.). Jeżeli zaś wnioski złożyło kilku wierzycieli, a należności za pracę dłużnika lub jego pieniądze znajdujące się w depozycie zakładu karnego nie wystarczają na zaspokojenie wszystkich należności tych wierzycieli lub jeżeli są zajęte przez organ egzekucyjny, przewidziana wypłata nie będzie dokonywana, a dyrektor zakładu karnego jest zobowiązany przekazać wnioski do właściwego komornika (art. 1081 § 3 k.p.c.). W przypadku jednak, gdy egzekucja okaże się bezskuteczna, rodzic może ubiegać się o przyznanie świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego. Fundusz ten ma na celu pomoc osobom, które nie otrzymują zasądzonych na dzieci alimentów, pomimo prowadzonej egzekucji komorniczej wobec rodzica zalegającego z alimentami. Co do zasady, świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują wyłącznie osobie uprawnionej do ukończenia przez nią 18. roku życia. Jednakże jeśli osoba uprawniona kontynuuje naukę w szkole lub szkole wyższej, wówczas świadczenie może fundusz wypłacać do ukończenia przez nią 25. roku życia. Natomiast w przypadku osoby posiadającej orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności świadczenie może być przekazywane bezterminowo. A zatem do świadczenia z funduszu alimentacyjnego ma prawo osoba uprawniona do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja okazała się bezskuteczna. Bezskuteczność egzekucji (w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej)²⁵ oznacza egzekucję, w wyniku której w okresie ostatnich dwóch miesięcy nie wyegzekwowano pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych. Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest także od spełnienia kryterium dochodowego. Świadczenia te przysługują, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 725 zł. Wysokość wypłacanych alimentów odpowiada natomiast wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże w kwocie nie wyższej niż 500 zł.

Zasadniczo dłużnik alimentacyjny jest obowiązany do zwrotu właściwemu organowi należności w wysokości świadczeń wypłaconych z funduszu alimentacyjnego osobie uprawnionej łącznie z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od pierwszego dnia następującego po dniu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego, do dnia spłaty. W pewnych okolicznościach jednak organ na wniosek dłużnika alimentacyjnego może umorzyć jego należności z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego łącznie z odsetkami w całości lub w części, odroczyć termin płatności

25 W rozumieniu ustawy z dnia 12.03.2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r. nr 64 poz. 593).

albo rozłożyć na raty, uwzględniając jego wyjątkową sytuację dochodową i rodzinną (art. 30 ust. 2 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów). W orzecznictwie powszechnie przyjęto jednak, że pobyt w zakładzie karnym nie stanowi przesłanki umorzenia świadczeń wypłaconych z funduszu alimentacyjnego, bowiem sytuacja będąca efektem zawnionych działań zobowiązanego do alimentacji nie może zostać uznana za wyjątkową²⁶. Doprecyzowano, że „umorzenia należności z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego nie uzasadnia pobyt w zakładzie karnym, chęć podjęcia po jego opuszczeniu nowego życia bez obciążenia długami powstałymi przed i podczas pobytu w zakładzie karnym. Za wyjątkową nie może bowiem zostać uznana sytuacja będąca efektem zawnionych działań podmiotu zobowiązanego do alimentacji”²⁷. Z powyższego wynika zatem, że zobowiązany ponosi odpowiedzialność za zaległości powstałe z tytułu wypłaconych przez Państwo zastępczo na rzecz jego dzieci świadczeń alimentacyjnych, co nakłada na niego konieczność zaangażowania i podjęcia starań w kierunku spłaty tych zaległości wraz z odsetkami. Zwrot należności jest zasadą, więc instytucję umorzenia lub rozłożenia na raty należy traktować jako odstępstwo od ogólnej zasady obowiązku zwrotu należności, które może mieć miejsce wyłącznie w sytuacjach nadzwyczajnych. Należy też mieć na względzie charakter zobowiązań alimentacyjnych, które zgodnie z art. 133 ustawy z 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy – w przypadku rodziców – w stosunku do dzieci mają charakter obligacyjny i zwolnić się z nich można tylko w szczególnie uzasadnionych sytuacjach²⁸.

VI. WNIOSKI

Odbywanie kary pozbawienia wolności niewątpliwie wpływa na wykonywanie obowiązku alimentacyjnego. Przebywanie w warunkach penitencjarnych, choć nie zwalnia z obowiązku płacenia alimentów, to w niektórych sytuacjach może mieć wpływ na jego zakres i sposób realizacji. Mimo że przyjęte w Kodeksie karnym wykonawczym i w Kodeksie postępowania cywilnego rozwiązania ułatwiają wierzycielowi prowadzenie postępowania egzekucyjnego i stwarzają warunki do możliwie pełnego zaspokojenia roszczeń alimentacyjnych, to w dalszym ciągu wiele rodzin nie otrzymuje zasądzonych alimentów, z uwagi na brak aktywności zawodowej osadzonego zobowiązanego.

Obowiązek alimentacyjny osób odbywających karę pozbawienia wolności jest zagadnieniem, które balansuje na granicy sprawiedliwości społecznej i odpowiedzialności

26 Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z 19.12.2019 r., sygn. akt II SA/Go 532/19 oraz wyrok NSA z: 14.01.2010 r., sygn. akt I OSK 1166/09 oraz z 24.01.2008 r., sygn. akt I OSK 544/07.

27 Wyrok WSA w Gdańsku z 29.05.2013 r., III SA/Gd 791/12, LEX nr 1368942; zob. także: wyrok WSA w Poznaniu z 4.09.2015 r., II SA/Po 101/15, LEX nr 1934415.

28 Wyrok NSA z 14.07.2020 r., I OSK 2861/19, LEX nr 3042656.

indywidualnej, angażując równocześnie prawo, etykę oraz politykę publiczną. Wymaga nie tylko dogłębnej analizy formalnoprawnej, lecz również przemyślanej i wielowymiarowej strategii, która harmonizuje cele ochrony interesów dzieci z koniecznością resocjalizacji i reintegracji skazanych.

Obowiązek alimentacyjny, jako instytucja oparta na zasadach solidarności rodzinnej, nie może być postrzegany w oderwaniu od szerszego kontekstu społecznego. Izolacja penitencjarna, choć nie zwalnia osadzonego z jego zobowiązań, istotnie komplikuje ich realizację. Jednakże współczesne prawo nie może ograniczać się do samego egzekwowania obowiązków alimentacyjnych w sposób formalny. Istotą nowoczesnego systemu prawnego jest zdolność do tworzenia mechanizmów, które nie tylko wspierają osoby uprawnione, ale również motywują zobowiązanych do aktywności zawodowej i odpowiedzialnego podejścia do swoich zobowiązań.

Do ustawowych zadań Służby Więziennej należy prowadzenie oddziaływań penitencjarnych resocjalizacyjnych wobec osób pozbawionych wolności, przede wszystkim poprzez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych w trakcie wykonywania kary pozbawienia wolności²⁹. Znaleźnienie zatrudnienia ma kluczowe znaczenie dla skazanych, na których ciąży obowiązek alimentacyjny. Praca daje im możliwość uzyskiwania dochodów, które mogą być przeznaczone na pokrycie alimentów.

Programy takie jak „Praca dla więźniów” stanowią krok w kierunku bardziej humanistycznego, ale i pragmatycznego podejścia do resocjalizacji. Zwiększenie wskaźników zatrudnienia osadzonych zobowiązanych do alimentacji do ponad 63,41% w 2023 r. jest dowodem na to, że system penitencjarny, wspierany odpowiednimi narzędziami prawnymi i organizacyjnymi, może znacząco wpływać na poprawę sytuacji materialnej rodzin osób zobowiązanych. Nie jest to jednak cel ostateczny, lecz punkt wyjścia do dalszych działań. Istnieje pilna potrzeba rozszerzenia współpracy pomiędzy zakładami karnymi a sektorem prywatnym, rozwoju nowoczesnych programów edukacyjnych oraz tworzenia mechanizmów, które pozwolą na długofalową reintegrację skazanych w strukturze społecznej i ekonomicznej.

W celu poprawy perspektyw zatrudnienia skazanych posiadających obowiązek alimentacyjny istnieje kilka rozwiązań, które warto rozważyć. Po pierwsze, należy rozwijać programy szkoleniowe i zawodowe w zakładach karnych, które umożliwią osadzonym zdobycie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych. To zwiększyłoby ich szanse na zatrudnienie zarówno wewnątrz zakładu karnego, jak i poza nim. Po drugie, ważne jest, aby wspierać współpracę między zakładami karnymi a instytucjami zewnętrznymi, takimi jak firmy i organizacje, które mogą oferować skazanym możliwości zatrudnienia po odbyciu kary, a także tworzyć i rozwijać programy takie jak „Praca dla więźnia”. Partnerstwa te mogą obejmować programy reintegracyjne,

29 Art. 2 ust. 2 pkt 1 ustawy o Służbie Więziennej.

staże czy umożliwienie skazanym podjęcia pracy na zewnątrz zakładu karnego pod nadzorem. Wzmacnianie perspektyw zatrudnienia skazanych jest nie tylko korzystne dla osadzonych i ich rodzin, ale również stanowi odciążenie dla budżetu państwa.

Zakończenie odbywania kary pozbawienia wolności nie może być traktowane jako zerwanie ze zobowiązaniami wobec rodziny. Wręcz przeciwnie – powinno być początkiem procesu odbudowy zaufania społecznego i odpowiedzialności za swoje działania. Tylko poprzez takie podejście możliwe jest osiągnięcie wyższego celu – przekształcenia obowiązku alimentacyjnego z narzędzia represyjnego w katalizator resocjalizacji i reintegracji.

Niniejsze rozważania wskazują na konieczność dalszych badań nad mechanizmami wspierającymi skuteczną realizację obowiązku alimentacyjnego przez osoby odbywające kary pozbawienia wolności. Pojawia się pytanie, czy można stworzyć system, który nie tylko egzekwuje prawo, ale również wspiera jego cele w sposób efektywny, sprawiedliwy i zgodny z wartościami humanistycznymi. W obliczu dynamicznie zmieniających się realiów społeczno-ekonomicznych odpowiedź na to pytanie może okazać się kluczowa dla przyszłości systemu prawa rodzinnego i penitencjarnego.

Ostatecznie obowiązek alimentacyjny osób pozbawionych wolności jest nie tylko wyzwaniem prawnym, ale również sprawdzianem zdolności społeczeństwa do tworzenia sprawiedliwych i zrównoważonych rozwiązań, które łączą ochronę najsłabszych z odpowiedzialnością indywidualną oraz resocjalizacyjną funkcją prawa. W obliczu dynamicznie zmieniających się realiów społeczno-ekonomicznych, odpowiedź na to pytanie może się bowiem okazać kluczowa dla przyszłości systemu prawa rodzinnego i penitencjarnego.

adw. dr Małgorzata Wojciechowicz prof. ucz.

Doktor nauk prawnych, prof. uczelni, adwokat wpisana na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie. Prezes Polskiego Centrum Edukacji Prawnej oraz Instytutu Badań i Rozwoju Nauk Prawnych. Partnerka zarządzająca w Kancelarii WLP Partners. Jako adwokat koncentruje swoją praktykę zawodową i działalność naukową wokół prawa cywilnego, rodzinnego oraz karnego wykonawczego. Wykłada prawo cywilne na wydziałach prawa zarówno w Polsce, jak i za granicą. Mediator, wpisana na listę mediatorów Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie oraz Centrum Mediacji przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie.

Doctor of Laws, university (associate) professor, and an advocate at the District Bar Association in Warsaw. President of the Polish Centre for Legal Education and of the Institute for Legal Research and Development. Managing partner at WLP Partners law firm. As an advocate, she focuses her professional and academic activity on civil law, family law and the law of execution of criminal penalties. She lectures civil law at law faculties in Poland and abroad. She is a court-appointed mediator listed with the Warsaw-Praga Regional Court in Warsaw and with the Mediation Centre at the District Bar Association in Warsaw.
ORCID: 0000-0002-2825-1261

ABSTRACT

Keywords: *child maintenance, receiving parent, prisoners, prison, re-entry/reentry, aftercare, transitional, throughcare, reintegration, community*

The scope of maintenance obligations of persons serving custodial sentences

The article is devoted to an analysis of the scope of the maintenance obligation of persons serving custodial sentences, from both a dogmatic-legal perspective and a functional perspective. The study examines the impact of incarceration in a penitentiary facility on the ability to discharge the maintenance obligation and on the effectiveness of pursuing and enforcing maintenance claims for the benefit of persons entitled to them. It reconstructs the normative model of the maintenance obligation arising in particular from the provisions of the Family and Guardianship Code and the Code of Civil Procedure, taking into account current trends in case law. The analysis is supplemented with statistical data concerning convicted persons obliged to pay maintenance, their paid employment, and deductions from their remuneration, obtained from the Prison Service. Particular attention is devoted to the relationship between the restriction of the earning capacity of an inmate and the constitutionally protected interests of the child, as well as to the role of the Maintenance Fund (Fundusz Alimentacyjny) as a compensatory instrument in cases of ineffective enforcement. In conclusion, findings about the law as it currently stands are reported and selected suggestions of desired legislative amendments are formulated, the aim of the latter being to increase the effectiveness of the discharge of the maintenance obligation under conditions of penitentiary isolation.

Bibliografia

1. **Bodio Jacek**, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1: Art. 1–729, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019
2. **Deputat Joanna**, *Powinności dziecka wobec rodziców na podstawie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (w:) Prawo małżeńskie i jego relacje z innymi gałęziami prawa*, red. I. Jaroszevska, G. Ćwikliński, Olsztyn 2017
3. **Gwiazdomorski Jan**, *Alimentacyjny obowiązek między małżonkami*, Warszawa 1970
4. **Haak Henryk, Haak-Trzuskowska Anna**, *Obowiązek alimentacyjny. Komentarz do art. 128–144(1) KRO oraz związanych z nimi regulacji k.p.c.*, Warszawa 2020
5. **Jarzębińska Agata**, *Alimentacja dziecka przez rodzica osadzonego w zakładzie karnym*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2022/7
6. **Kalisz Tomasz**, *Pracodawcy pozawięzienni a zatrudnienie skazanych (w:) Służba Więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, red. W. Ambrozik, P. Stępnia, Poznań–Warszawa–Kalisz 2004
7. **Najder Marian**, *Zasady oraz formy i rodzaje zatrudnienia skazanych (w:) Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego 1918–1988*, red. A. Marek, Warszawa 1990
8. **Pawliczak Jakub**, *Dochodzenie alimentów na podstawie art. 60 k.r.o. w razie właściwości prawa obcego do rozwiązania małżeństwa*, „Studia Prawnicze / The Legal Studies” 2017/4
9. **Pietrzykowski Krzysztof**, *Komentarz do art. 133 (w:) Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2020
10. **Skowrya Jarosław**, *Osadzenie w zakładzie karnym a zakres zdolności majątkowych i zarobkowych zobowiązanego do alimentacji*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2016/16(2)
11. **Smyczyński Tadeusz**, *Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka. Polityka socjalna państwa*, Wrocław 1978
12. **Smyczyński Tadeusz**, *Obowiązek alimentacyjny (w:) System prawa prywatnego*, t. 12: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, Warszawa 2011
13. **Smyczyński Tadeusz**, *Pojęcie i metody pomiaru niedostatku jako przesłanki obowiązku alimentacyjnego*, „Państwo i Prawo” 1982/12
14. **Sokołowski Tomasz**, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013
15. *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J. Piątkowski, Wrocław 1985
16. **Szymanowski Teodor**, *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego*, Warszawa 2004
17. Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2019*, Warszawa 2020
18. Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2020*, Warszawa 2021